

Social Sciences Indexed

International
SOCIAL MENTALITY AND
RESEARCHER THINKERS JOURNAL
Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
SMARTjournal (ISSN:2630-631X)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

2019

Vol:5, Issue:21

pp.1143-1149

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

HALKIN ORGAN NAKLİ VE BAĞIŞI HAKKINDAKİ BİLGİ VE TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF THE PEOPLE ABOUT ORGAN TRANSPLANTATION AND DONATION

Arş. Gör. Ayhan DURMUŞ

Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, ayhandurmus@sakarya.edu.tr, Sakarya/Türkiye

Öğr. Gör. Veysel KAPLAN

Yozgat Bozok Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik, vylskpln@hotmail.com, Yozgat/Türkiye

Article Arrival Date : 12.05.2019

Article Published Date : 28.07.2019

Article Type : Research Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.320>

Reference : Durmuş, A. & Kaplan, V. (2019). "Halkın Organ Nakli Ve Bağışı Hakkındaki Bilgi Ve Tutumlarının Değerlendirilmesi", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 5(21): 1143-1149

ABSTRACT

Amaç: halkın organ bağışına ilişkin düşüncelerini öğrenmek ve sosyo demografik değişkenler arasındaki farklılığı belirlemektir. **Yöntem:** Çalışmanın evrenini X ilinde 18 yaşını doldurmuş araştırmaya katılmaya gönüllü bireyler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde basit rastgele örnekleme yöntemi seçilmiş olup 225 bireye ulaşılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak, ilk bölümde katılımcıların sosyo demografik özelliklerinden oluşan anket formu, ikinci kısımda ise Kubat (2014)'ün çalışmasında kullanmış olduğu 12 soruluk halkın organ bağışına ilişkin görüşlerine yönelik anket kullanılmıştır. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, bağımsız örneklerde t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. **Bulgular:** Çalışma sonucunda, sosyo -demografik değişkenler ile halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında farklılıkların gözlemlendiği saptanmıştır. **Sonuç** olarak, halkın organ nakli ve bağışına yönelik olarak bilgi ve algı düzeylerinin farklı çalışmalarla incelenmesi ve var olan endişe, korku ve güvensizlik duygularının ortadan kaldırılmasına yönelik olarak çalışmalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: organ bağışı, organ nakli, bilgi ve tutum

Aims: To learn the thoughts of people about organ donation and to determine the differences between socio-demographic variables and the thoughts of people about organ donation. **Methods:** The population of the study consists of voluntary individuals who are 18 years of age in the province of X. A simple random sampling method was chosen, and 225 individuals were reached. As a data collection tool, in the first part, a questionnaire consisting of socio-demographic characteristics of the participants and in the second part, the questionnaire used for the opinions of the public about the organ donation consisting of 12 statements that Kubat used in the study were used. Descriptive statistical methods, independent samples t-test and one-way analysis of variance were used to analyze the data. **Results:** As a result of the study, it was found that differences were observed between socio-demographic variables and people's thoughts about organ donation. **Conclusion:** As a result, it is necessary to investigate the level of knowledge and perception of the people about organ transplantation and donation with different studies and to eliminate the feelings of anxiety, fear and insecurity.

Keywords: organ donation, organ transplantation, knowledge and attitude

1. GİRİŞ

Organ-doku nakli (transplantasyon); *“vücutta görevini yapamayan bir organın-dokunun yerine canlı kişiden, beyin ölümü gerçekleştirmiş kişiden ya da ölüden alınan sağlam ve aynı görevi üslenen bir organın-dokunun nakledilmesi işlemidir”* (Akış vd, 2008: 29). Organ naklinin amacı, organ yetmezliği nedeniyle yaşamının sonuna gelmiş bir hastanın hayatını kurtarmak, yaşam süresini ve kalitesini arttırmaktır (Yeter ve Demirtaş, 2019:1). Fakat bazı hastalara daha kısa sürede organ nakledilmekte iken, bazıları ise yıllarca organ nakli için beklemektedir. Bu durumun en temel sorunu ise günümüzde organ naklinde gelişmeler olmasına rağmen, nakledilecek organın temininin gerçekleştirilememesidir (Tilif vd.,2006: 113). Bu sebeple gerekli organlar, organ bağışları aracılığıyla temin edilebilir. Organ bağışı; *“kişi hayatta iken, hür iradesi ile tıbben yaşamı sona erdikten sonra doku ve organlarının başka hastaların tedavisi için kullanılmasına onay vermesi ve bu durumu belgelendirmesi”* olarak tanımlanmaktadır (Akış vd, 2008: 29). Ayrıca, *“hayattayken organ bağışına yönelik beyanda bulunmayan bir bireyin yaşamı tıbben sona erdikten sonra yakınları tarafından da organları ya da dokuları bağışlanabilir”*. Buna kadavra organ bağışı adı verilmektedir (Tekizoğlu, 2018; 22).

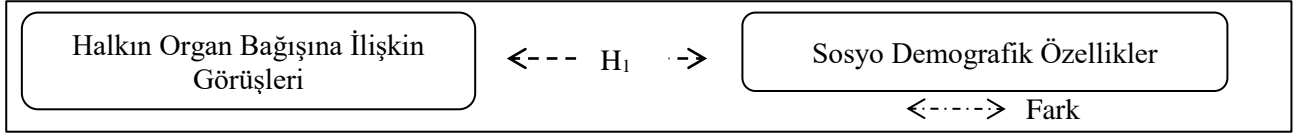
Organ nakillerinde kaynak (verici, donör); canlı veya ölü (kadavra) olabilir (Yeter ve Demirtaş, 2019:5). Edirne (2004: 263), en uygun kaynağın geri dönüşümsüz beyin hasarı saptanan, göreceli genç, tıbben sağlıklı ve beyin dışındaki bütün organları iyi çalışan bir donör olduğunu belirtmektedir. Ancak organ bağışının yeterli düzeyde olmaması ve gönüllüğe dayalı olmasından ötürü istenilen sonuçlar elde edilememiştir (Yakit ve Şen, 2017: 624). Bu sebeple, donör kriterleri genişletilerek akraba olan ve olmayan canlı donörler kullanılmaya başlanmıştır (Edirne, 2004: 263). Fakat, yine de organ bağışının az olması tüm dünya için ortak sorun teşkil etmektedir (Özmen vd., 2008: 312):

Yukarıda ifade edilen durum, çoğunlukla bireylerin bilgi düzeylerinin azlığından, dini inançlarından, deneyimlerinden, korkularından ve kişilik özelliklerinden kaynaklanabilmektedir (Gökçe, 2016:86). Aynı zamanda, bireylerin sosyo-kültürel yapısının önemli yeri bulunmaktadır (Kara vd., 2012:35). Bundan dolayı, organ nakli ve bağışına dikkat çekmek ve çalışmalar gerçekleştirmek, bireylere farkındalık kazandırmak ve bireylerin organ nakli konusunda bilgi sahibi olmasını sağlamak için önemli hale gelmektedir.

2. YÖNTEM

Bu çalışma ile halkın organ bağışına ilişkin düşüncelerini öğrenmek ve sosyo demografik değişkenler arasındaki farklılığı belirlemek amaçlanmaktadır. Çalışmanın evrenini X ilinde 18 yaşını doldurmuş araştırmaya katılmaya gönüllü bireyler oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde basit rastgele örnekleme yöntemi seçilmiş olup 225 bireye ulaşılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak, ilk bölümde katılımcıların sosyo demografik özelliklerinden oluşan anket formu, ikinci kısımda ise Kubat (2014)'ın çalışmasında kullanmış olduğu 12 soruluk halkın organ bağışına ilişkin görüşlerine yönelik anket kullanılmıştır. Katılımcılara yönetilen anket soruları 5'li likert olarak hazırlanmış olup, “1 = kesinlikle katılmıyorum”, “2 = katılmıyorum”, “3 = kararsızım”, “4 = katılıyorum”, “5 = kesinlikle katılıyorum” olarak ifade edilmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemler, bağımsız örneklerde t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Veriler %95 güven aralığında (p=0,05) analiz edilmiştir. Çalışmanın sadece tek bir ilde yapılmış olması ve çalışma sonuçlarının diğer iller için genellenememesi araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Araştırmada halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri ile sosyo demografik değişkenler arasındaki fark belirlemek amacıyla Şekil 1'deki araştırma modeli oluşturulmuştur.

Şekil 1: Araştırma Modeli

Şekil 1’deki araştırma modeli esas alınarak aşağıdaki hipotez geliştirilmiştir:

H₁: Halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri ile sosyo demografik değişkenler arasında fark vardır.

3. BULGULAR

3.1. Katılımcıların Sosyo Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Katılımcıların %56’sı erkek, %44’ü ise kadındır. Medeni durumlarına göre %72’si evlidir ve yaş durumu bakımından çoğunluğunu 49 yaş ve üzeri bireylerden oluşturmaktadır. Yaş ortalamaları ise 40,2’dir. Eğitim durumlarına göre ise katılımcıların çoğunluğu %40,9 oranla lisans eğitimi almıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo Demografik Özellikleri

		Sayı	Yüzde			Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	126	56,0	Yaş	≤28 yaş	59	26,2
	Kadın	99	44,0		29-38 yaş	56	24,9
Medeni Durum	Evli	162	72,0		39-48 yaş	44	19,6
	Bekar	63	28,0		≥49 yaş	66	29,3
Çocuk Sahibi	Evet	115	51,1	Eğitim Durumu	Ortaöğretim	44	19,6
	Hayır	110	48,9		Lise	30	13,3
Aylık Gelir	≤2000 TL	123	54,7		Ön lisans	59	26,2
	≥2001 TL	102	45,3		Lisans	92	40,9
TOPLAM		225	100,0	TOPLAM		225	100,0

Katılımcıların Tablo 2’deki sorulara vermiş oldukları cevaplara göre oranları yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların “*Herhangi bir yakınınız organ bekliyor mu?*”, ve “*Siz organ bekliyor musunuz?*” sorularına vermiş oldukları cevapları yüksek oranla “Hayır” iken, “*Herhangi bir yakınınızın kronik hastalığı var mı?*” sorusuna vermiş oldukları cevaplar %35,1 ile “Hayır” ve %35,1 ile “Bilgim Yok” olmuştur.

Tablo 2: Bir Yakının ve Kendisinin Organ Bekleme ve Kronik Hastalık Durumu

		Evet	Hayır	Bilgim Yok
Herhangi bir yakınınız organ bekliyor mu?	Sayı	25	172	28
	Yüzde	11,1	76,4	12,4
Herhangi bir yakınınızın kronik hastalığı var mı?	Sayı	67	79	79
	Yüzde	29,8	35,1	35,1
Siz organ bekliyor musunuz?	Sayı	3	213	9
	Yüzde	1,3	94,7	4,0

Tablo 3’te katılımcıların organ nakli ile ilgili ifadelerine vermiş oldukları cevapların dağılımı yer almaktadır. Buna göre, S1(Transplantasyon (organ nakli) amacıyla kadavradan organ bağışını destekliyorum), S2(Öldükten sonra organlarımı bağışlama fikrini doğru buluyorum), S3(Öldükten sonra nakil için organ alınmasının dinen caiz olduğunu düşünüyorum), S4(Eksik organla gömülmek fikri beni rahatsız etmiyor), S5(Bir yakınımın öldükten sonra organlarının alınması için bedenine müdahale edilmesinden rahatsız olmam), S9(Genel olarak hastamla ilgili aldığım bilgiler konusunda doktora olan güvenim tamdır), S10(Gerekirse organ nakli olmaktan çekinmem) ifadelerine katılımcıların vermiş oldukları cevaplar yüksek oranla “Katılıyorum” dur. Katılımcıların S6(Kadavra organlarının alıcılara tamamen adil dağıtıldığını düşünüyorum), S8(Türkiye’ de organ nakli yapan ekipler bilimsel açıdan yeterlidir) ve S12(İnsanların kaçırılarak organlarının çalınabileceğine inanmıyorum) ifadelerine vermiş oldukları cevaplar “Kararsızım”dır. Katılımcılar, S7(Organ nakli hayat kurtarıcı bir tedavidir) ifadesine ilişkin %55,6 ile en yüksek oranla “Kesinlikle Katılıyorum” cevabını vermişken, S11(Bir yakınımın organlarını bağışladığımda,

çevremden olumsuz tepki almak kararımı etkilemez) ifadesine %22,4 oranla “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabını vermişlerdir.

Tablo 3: Katılımcıların Organ Nakli İle İlgili İfadelere Verdiği Cevapların Dağılımları

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
S1	20	8,9	37	16,4	26	11,6	100	44,4	42	18,7
S2	22	9,8	39	17,3	24	10,7	95	42,2	45	20,0
S3	32	14,2	31	13,8	28	12,4	85	37,8	49	21,8
S4	29	12,9	47	20,9	37	16,4	73	32,4	39	17,3
S5	36	16,0	35	15,6	47	20,9	64	28,4	43	19,1
S6	27	12,0	44	19,6	63	28,0	44	19,6	47	20,9
S7	6	2,7	8	3,6	25	11,1	61	27,1	125	55,6
S8	28	12,4	34	15,1	62	27,6	56	24,9	45	20,0
S9	35	15,6	32	14,2	58	25,8	64	28,4	36	16,0
S10	44	19,6	34	15,1	54	24,0	59	26,2	34	15,1
S11	55	24,4	52	23,1	43	19,1	48	21,3	27	12,0
S12	51	22,7	54	24,0	56	24,9	43	19,1	21	9,3

3.2. Bağımsız Örneklem t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizleri (ANOVA) Bulguları

Sosyo – demografik değişkenler açısından halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla bağımsız örneklem testi ve tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yapılmıştır.

Tablo 4’teki bağımsız örneklem t testi sonuçlarına göre, halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilmemişken, medeni durum, çocuk sahibi olma ve aylık gelir değişkeni ile halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında anlamlı farklılık saptanmıştır.

Tablo 4: Bağımsız Örneklem t Testi Bulguları

		Sayı	Ort.	Std. Sapma	t	p
Cinsiyet	Erkek	126	3,19	0,89	-1,30	0,19
	Kadın	99	3,34	0,82		
Medeni Durum	Evli	162	3,17	0,90	-2,39	0,02
	Bekar	63	3,45	0,74		
Çocuk Sahibi Olma	Evet	115	3,02	0,93	-4,35	0,00
	Hayır	110	3,50	0,72		
Aylık Gelir	≤2000 TL	123	3,12	0,93	-2,58	0,01
	≥2001 TL	102	3,41	0,75		

Tablo 5’te ise tek yönlü varyans analizi (anova) bulguları yer almaktadır. Buna göre, halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri ile yaş, eğitim durumu ve bir yakının organ bekleme durumu arasında farklılıklar tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre, yaş değişkenindeki farklılığın 28 yaş ve altı ile 49 yaş ve üzeri katılımcılar arasından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Buna göre, 28 yaş ve altı katılımcıların halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri 49 yaş ve üzeri katılımcıların halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri oranından yüksektir.

Eğitim durumuna göre ise farklılığın ortaöğretim mezunu katılımcılar ile lise, ön lisans, lisans mezunu katılımcılar ve ön lisans ile lisans eğitimi almış katılımcılar arasında oluştuğunu söyleyebiliriz. Buna göre, ortaöğretim mezunu katılımcıların halkın organ bağışına ilişkin düşüncelerinin lise, ön lisans ve lisans mezunu katılımcıların halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri oranından düşük olmasından ve ön lisans eğitimi almış katılımcıların halkın organ bağışına ilişkin düşüncelerinin lisans eğitimi almış katılımcıların halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri oranından düşük olmasından kaynaklandığı saptanmıştır.

Bir yakının organ bekleme durumuna göre farklılık evet diyenler ile hayır ve bilgi sahibi olmayanlar arasından kaynaklandığı görülmektedir. Buna göre, evet cevabını veren katılımcıların organ

bağışına ilişkin düşünceleri oranı, hayır cevabı veren ve bilgi sahibi olmayan katılımcıların organ bağışına ilişkin düşünceleri oranından yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Tablo 5: Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Bulguları

		Sayı	Ort.	Std. Sapma	F	p	Fark
Yaş	≤28 yaş ¹	59	3,43	0,82	4,14	0,01	1-4 p=0,02
	29-38 yaş ²	56	3,36	0,83			
	39-48 yaş ³	44	3,32	0,78			
	≥49 yaş ⁴	66	2,95	0,92			
Eğitim Durumu	Ortaöğretim ¹	44	2,46	0,73	24,90	0,00	1-2 p=0,00; 1-3 p=0,00; 1-4 p=0,00; 3-4 p=0,01
	Lise ²	30	3,22	0,84			
	Ön lisans ³	59	3,23	0,85			
	Lisans ⁴	92	3,65	0,66			
Herhangi bir yakınınız organ bekliyor mu?	Evet ¹	25	3,79	0,58	6,08	0,00	1-2 p=0,01; 1-3 p=0,01
	Hayır ²	172	3,21	0,87			
	Bilgim Yok ³	28	3,05	0,84			

Sosyo demografik değişkenleri ile halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı belirlenmeye yönelik yapılan çalışmada, cinsiyet ile halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında anlamlı farklılık yok iken yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma, aylık gelir, eğitim durumu ve bir yakınının organ bekleme durumu ile aralarında farklılık tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre H₁ hipotezi kabul edilmiştir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Çalışma kapsamında halkın organ bağışına ilişkin düşüncelerinin öğrenilmesi ve sosyo demografik değişkenler arasındaki farklılığı belirlenmesi incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre, katılımcının kendisinin ve bir yakınının organ bekleme durumlarını değerlendirdiğimizde yüksek oranda organ beklemediği belirlenmiştir. Buna göre örneklemin organ bağışı beklemeyen bireylerden oluştuğunu söyleyebiliriz.

Çalışmanın bir diğer sonucu olan halkın organ nakli ile ilgili ifadelerine verdiği cevaplarını incelediğimizde, katılımcıların yüksek oranda “Organ nakli hayat kurtarıcı bir tedavidir” düşüncesine sahip olduğu yönündedir. Buna göre, katılımcılar organ bağışı ve nakline olumlu bir gözle bakmaktadırlar. Bunu destekler nitelikte de “Bir yakınının organlarını bağışladığımda, çevremden olumsuz tepki almak kararımı etkilemez” ifadesine ise yüksek oranda olumsuz tepkilerden etkilenmediklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar, “Transplantasyon (organ nakli) amacıyla kadavradan organ bağışını destekliyorum”, “Öldükten sonra organlarımı bağışlama fikrini doğru buluyorum”, “Öldükten sonra nakil için organ alınmasının dinen caiz olduğunu düşünüyorum”, “Eksik organla gömülmek fikri beni rahatsız etmiyor”, “Bir yakınının öldükten sonra organlarının alınması için bedenine müdahale edilmesinden rahatsız olmam”, “Genel olarak hastamla ilgili aldığım bilgiler konusunda doktorlara olan güvenim tamdır”, “Gerekirse organ nakli olmaktan çekinmem” ifadelerine ortalamanın üzerinde olumlu cevap vermişlerdir. Bundan dolayı halkın organ bağışı ve nakline ilişkin olumlu tutum gösterdiklerini, dini açıdan bunun caiz olduğunu düşündüklerini ve hekimden almış olduğu bilgilere güven duyduklarını söyleyebiliriz. Bu durum bize halkın organ bağışı ve nakline ilişkin bilgi sahibi olduğunu göstermektedir.

Fakat tüm bunların yanı sıra katılımcıların, “Kadavra organlarının alıcılara tamamen adil dağıtıldığını düşünüyorum”, “Türkiye’de organ nakli yapan ekipler bilimsel açıdan yeterlidir” ve “İnsanların kaçırılarak organlarının çalınabileceğine inanmıyorum” ifadelerine vermiş oldukları cevaplar “Kararsızım”dır. Bu durum bize katılımcıların ne kadar olumlu düşüncesi olursa olsun yine de belirsizlik içerisinde kaldığını göstermektedir. Bundan dolayı devletin kamu spotları veya dernekler aracılığı ile halkın bilincinin artırılması için çalışmaların gerçekleştirilmesi ve böylelikle halkın zihnindeki soru işaretlerinin giderilmesi gerekmektedir.

Sosyo demografik değişkenleri ile halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı belirlenmeye yönelik yapılan çalışmanın sonucuna göre, cinsiyet ile halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Fakat yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma, aylık gelir, eğitim durumu ve bir yakının organ bekleme durumu ile aralarında farklılık saptanmıştır. Bu duruma göre, değişkenler ile halkın organ bağışına ilişkin düşünceleri arasında farklılıkların gözlemlendiğini söyleyebiliriz. Bu sonuçlara ilişkin ulusal ve uluslararası literatürde benzer çalışmalara rastlanılmaktadır (Gökçe vd., 2016; Savaşer vd., 2015, 2012; Kubat, 2014; Üstüner vd., 2009; Akış vd., 2008; Özmen vd.,2008; Lazenby , 2006; Conesa et al., 2004; Gül vd., 2004; Tokalak vd., 2002)

Sonuç olarak, halkın organ nakli ve bağışına yönelik olarak bilgi ve algı düzeylerinin farklı çalışmalarda incelenmesi ve var olan endişe, korku ve güvensizlik duygularının ortadan kaldırılmasına yönelik olarak çalışmalar gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Böylelikle halkın bilinçlilik düzeyi artırılmış olabilir. Ayrıca halka yönelik olarak, dini, sosyal ve kültürel açıdan organ nakli ve bağışına anlatan eğitim programlarının oluşturulması önem arz etmektedir. Bu yol ile halkın üzerinde organ nakli ve bağışına yönelik farkındalık yaratılabilir.

KAYNAKÇA

- Akış, M., Katırcı, E., Uludağ, H. Y., Küçükklıç, B., Gürbüz, T., Türker, Y., Kayacan H, Öngel K & Gül, H. (2008). "Süleyman Demirel Üniversitesi personelinin organ-doku bağışı ve nakli hakkındaki bilgi ve tutumları". SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi, 15(4), 28-33.
- Conesa, C., Ríos Zambudio, A., Ramírez, P., Canteras, M., del Mar Rodríguez, M., & Parrilla, P. (2004). "Socio-personal profile of teenagers opposed to organ donation". Nephrology Dialysis Transplantation, 19(5), 1269-1275.
- Edirne, T. (2004). "Türkiye’de organ ve doku nakli uygulamaları: Sonuçları ve strateji önerileri". T Klin J Med Sci, 24: 261-266.
- Gökçe, N., Özer, H., & Kilci, Z. (2016). "Sosyal Bilgiler Dersi Örneğinde Öğrencilere ve Ailelerine Göre Organ Bağışı". Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 6(1),84-109.
- Gül, A., Gençtürk, N., & Yürügen, B. (2004). "Sürücü kursuna başvuran adayların organ bağışı konusundaki düşünceleri". Nefroloji Hemşireliği Dergisi, 1(1), 51-55.
- Kara, S., Salaman. Z., & Öngel, K. (2012). "Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi sağlık personelinin organ bağışına bakışı" . Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi; 11(1):33-39.
- Kubat, F. (2014). "Halkın Organ Bağışı ve Nakline Bakışı". Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.
- Lazenby MA. (2006). "Family’s Perspective On Organ Donation". Australian Nursing Journal. 2006, 13 (9), 40-41.
- Özmen, D., Çetinkaya, A. Ç., Sarızeybek, B., & Zeybek, A. (2008). "Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin organ bağışına ilişkin bilgi ve görüşleri". Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences, 28(3), 311-318.
- Savaşer, S., Sahiner, N. C., Dogan, Z., Çağlar, S., & Mutlu, B. (2015). "The effect of nursing education on the opinion of students regarding organ donation". International Journal of Nursing & Clinical Practices, 2:124.
- Savaşer, S., Mutlu, B., Çağlar, S., Doğan, Z., & Canbulat, N. (2012). "Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin organ bağışına bakışları". Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi, 20(1), 1-9.
- Tekizoğlu, F. Y. (2018). "Organ Bağışı: Bireylerin Kararlarını Etkileyen Psikolojik Faktörler". Muhakeme Dergisi, 1(1), 21-35.

- Tilif, S., Gürkan, A., Kaçar, S., Varılsüha, C., Karaca, C., Onursal, K., & Ölmez, M. (2006). “Organ bağışına etki eden faktörler”. Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi, 16(3), 113-118.
- Tokalak, İ., Emirođlu, R., Başaran, Ö., Kut, A., Karakayalı, H., & Bilgin, N. (2002). “Organ bağış ve transplantasyonun etik, dinsel ve yasal yönü”. Organ Nakli Koordinasyonu El Kitabı, 3.
- Üstüner, F., Uysal, A., & Kaya, B. (2009). “Giresun Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu öğrencilerinin organ bağış ve nakli hakkındaki bilgi, tutum ve düşünceleri”. Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 8(1), 1-8.
- Yakıt, E ve Şen, M.A. (2017). “Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Organ Bağış Hakkındaki Görüş ve Davranışlarının Belirlenmesi”. Journal Of Social And Humanities Sciences Research, 4 (11), 623-630.
- Yeter, E. ve Demirtaş, S. (2019). “Organ Nakilleri Ve Organ Bağışının Önemi”. <http://kisi.deu.edu.tr/bulent.cavas/ders/bok3.pdf> (Erişim Tarihi: 06/03/2019).